

AKO SA SPRÁVAŤ V DIGITÁLNO M PROSTREDÍ

1. Rozpoznávanie extrémizmu:

Platformy propaĝujúce násilný extrémizmus sa vyznačujú **nenávisťou voči zraniteľným skupinám a rôznorodosti**. Táto nenávisť má často za cieľ vzbudiť strach zo zmien, nových ideí či konceptov označovaných ako „liberálna propaĝanda“, „gender ideológia“ alebo „islamizácia Európy“. Cieľom je zachovanie status quo, napríklad tradičných rodových rolí, kde je žena vnímaná ako tá, ktorá sa stará o domácnosť, a muž ako živiteľ rodiny. Takéto naratívy sú spojené s nostalgiou po minulosti, keď bol svet údajne usporiadaným a bezpečným miestom.

Jedným zo **základných znakov** extrémistickej propaĝandy je vzbudzovanie silných emócií – najmä strachu z úpadku spoločnosti či neistoty budúcnosti. Tento emocionálny obsah zároveň zvyšuje popularitu príspevkov, čo násilní radikálni influenceri využívajú na získavanie pozornosti mladých ľudí. Obsah takýchto platforiem často rozdeľuje svet na „my“ a „oni“, pričom „oni“ sú prezentovaní ako hrozba, ktorá spôsobuje chaos a úpadok.

Znaky extrémistickej propaĝandy:

- Nenávisť voči určitým skupinám (LGBTQ, migranti, ženy zažívajúce násilie, Rómovia). Antisystémovosť – odmietanie demokratických prostriedkov riešenia problémov.
- Konšpiračné teórie, napr. globálne sprisahania obviňujúce židovskú komunitu zo spoločenských problémov.
- Kult sily – delenie sveta na silných a slabých, pričom vyzdvihujú silu ako predpoklad úspechu.
- Sociálny pesimizmus a mysticizmus – viera, že spoločnosť je v úpadku a ľudské činy riadia nadprirodzené sily.

V uzavretých komunitách s extrémistickým obsahom sú často zdieľané presné návody na násilné činy či teroristické útoky. Tieto skupiny navyše propaĝujú konformitu voči ich dogmám, čím bránia kritickému mysleniu a diskusii. Rozpoznanie takýchto znakov je kľúčové pre identifikáciu a prevenciu šírenia násilného extrémizmu.

2. Kritické myslenie:

Rozvíjanie kritického myslenia u detí začína u dospelých, ktorí by mali byť schopní zaujať kritický postoj voči prezentovaným informáciám a niekedy aj voči vlastným presvedčeniam. Komunikácia s mladými ľuďmi, ktorí často vnímajú svet inak, je výborným spôsobom na precvičenie tejto schopnosti. Snaha vidieť veci ich očami môže viesť k prehodnoteniu vlastných názorov, čo je základom kritického myslenia – preverovať vlastné presvedčenia a byť otvorený diskusii.

Často sa kritické myslenie obmedzuje na overovanie pravdivosti informácií vo verejnom priestore. Dôležité je však ísť hlbšie a zamýšľať sa nad kontextom správ: **Kto ich šíri? Aký má záujem na ich formulovaní? Prečo sú prezentované týmto spôsobom?** Takéto otázky pomáhajú odhaliť skryté motivácie a manipulácie.

Ako rozvíjať kritické myslenie u detí:

- **Diskutujte a argumentujte:** Zapojte deti do diskusií, cvičte ich argumentačnú zručnosť. Používajte sokratovský dialóg – pýtajte sa na ich názory, definície pojmov a dôvody, prečo niečomu veria.
- **Vysvetľujte fakty:** Ukážte, ako fakty vznikajú, a upozorňujte na nekonzistencie a protirečenia.
- **Vyhýbajte sa autoritatívnym tvrdeniam:** Nepoužívajte frázy ako „Čo ty vieš o živote“ na umlčanie ich názorov. Takýto prístup môže byť podobný demagógii extrémistických naratívov.

Kognitívne skreslenia a ako ich rozpoznať:

- **Skreslenie „my – oni“:** Propaganda často zjednodušuje spoločenské problémy tým, že ukazuje na konkrétnu skupinu ako vinníka. Toto skreslenie je evolučne zakorenené, ale v modernej spoločnosti už nie je opodstatnené.
- **Skreslenie authority:** Informácie od populárnych osobností alebo odborníkov (napr. lekárov) nemusia byť vždy pravdivé len kvôli ich postaveniu.
- **Skreslenie negativity:** Negatívne správy majú silnejší vplyv ako pozitívne. Napríklad jedna negatívna správa o skupine ľudí môže byť vyvážená až tromi pozitívnymi, aby sa zmenilo celkové vnímanie. Tento fenomén často využívajú bulvárne médiá.

Rozpoznávanie týchto skreslení a diskusia o nich s deťmi pomáha budovať ich schopnosť kritického myslenia, ktoré je nevyhnutné na odolnosť voči manipuláciám.

3. Bezpečné diskusie

Ukážte deťom, ako diskutovať bez zhadzovania, šírenia nenávisti či polarizácie. Dôležité je povedať svoj názor, aj keď je opačný ako názor väčšiny, no vyjadriť ho rešpektujúco, bez vulgárizmov či zdvíhania hlasu. Diskusia má byť vecná – teda zameraná na konkrétny problém, nie na osobné útoky.

- **Názor sa dá vyjadriť rešpektujúco**, bez zhadzovania súpera či vulgárizmov.
- **Diskutujte vecne:** Nezachádzajte do osobných rovín, sústreďte sa na problém.
- **Argumenty namiesto skúseností:** Subjektívna skúsenosť (napríklad s konkrétnou skupinou) neplatí ako dôkaz pre všetky prípady.
- **Rovnocennosť:** Hlas každého účastníka má rovnakú váhu, všetci sú si v diskusii rovnocenní.

Ak nie je možné tieto pravidlá dodržať – napríklad v komentároch pod príspevkami – vyhnite sa takejto diskusii a debatujte len s tými, ktorí tieto pravidlá rešpektujú.

4. Nahlasovanie a blokovanie

Každá platforma, ako Facebook, Instagram či TikTok, ponúka možnosť nahlásiť **škodlivý, obťažujúci alebo nenávistný obsah**. Tieto platformy majú jasne stanovené pravidlá, ktoré musia všetci používatelia dodržiavať. Medzi takéto **pravidlá** patrí napríklad zákaz šírenia nenávistného obsahu, urážok, navádzania na násilie, zdieľania nahých fotografií či sexuálneho obťažovania. Ak niekto tieto pravidlá poruší, je dôležitý obsah nahlásiť.

Okrem nahlasovania škodlivého obsahu je nevyhnutné venovať pozornosť aj **nastaveniu súkromia** na sociálnych sieťach. Správne nastavenia môžu predísť zneužitiu účtu, identity, kyberšikane alebo útokom zo strany sexuálnych predátorov. Pri tejto príležitosti je vhodné hovoriť s deťmi o tom, ako ich fotografie a vyjadrenia môžu byť vnímané ostatnými a aký odkaz týmto spôsobom vysielajú svetu či svojim priateľom.

5. Podpora v rodine

Budovanie **vzťahu dôvery a záujmu o dieťa** je kľúčové. Tento záujem by však nemal pripomínať vypočúvanie, ale mal by rešpektovať potrebu súkromia mladého človeka, najmä v online prostredí. Dôvera je základom, aby sa dieťa zdôverilo, keď čelí problémom. Prílišná kontrola, zákazy a nedôvera môžu dôveru narušiť a viesť k opačným efektom, napríklad k vzbure.

Adolescenti často experimentujú a skúmajú rôzne svetonázory. Ak sa dieťa vyskytne na platformách s nenávistným obsahom, nemusí to znamenať, že s ním súhlasí. Kontrola a

obmedzenia ho však môžu motivovať k vzdoru a k vyhľadávaniu rizikového obsahu.

Dôležité je rozpoznať, že za rizikovým správaním môžu stáť nenaplnené emocionálne potreby. Rodina by mala ponúkať bezpečné alternatívy, ktoré naplňajú potreby mladých ľudí, ako napríklad:

- **Potreba blízkosti:** Upevňovanie vzťahov s rodinou a priateľmi z reálneho sveta.
- **Uznanie:** Vysvetlenie, že hodnota človeka nezávisí od počtu "lajkov" na sociálnych sieťach.
- **Priateľstvo:** Povzbudzovanie kontaktov so skutočnými kamarátmi.
- **Dobrodružstvo a vzburá:** Ponuka aktivít, ktoré podporujú zdravé sebavyjadrenie.
- **Boj so sociálnou nespravodlivosťou:** Ukázať možnosti, ako konať nenásilne a zmysluplne.

Posilňovanie zdravých alternatív znižuje riziko, že dieťa začne inklinovať k rizikovému správaniu alebo skupinám.

6. Vzdelávanie o rizikách:

Rozhodnutia mladých ľudí sú ich vlastné, no je dôležité, aby boli informované. To znamená, že by mali byť oboznámení s rizikami a následkami svojich činov.

Riziká násilnej radikalizácie a extrémistických činov zahŕňajú:

- **Ublíženie sebe:** Fyzické zranenia, psychická trauma, výčitky svedomia.
- **Ublíženie iným:** Zranenia alebo psychická ujma na ostatných.
- **Právne dôsledky:** Trest odňatia slobody.
- **Negatívny dopad na budúcnosť:** Obmedzenie možností pre vzdelanie, prácu či vzťahy.
- **Nezvratné činy:** Zmena názorov v priebehu rokov môže viesť k ľútosti za nezvratné činy.
- **Zapletenie do skupín:** Výstup zo skupín môže byť ťažký, ak sa zmení pohľad na svet.
- **Zrada od kamarátov:** V kritickej situácii môžu falošní priatelia opustiť alebo zradiť.

Pri informovaní sa vyhnite odstrašujúcim príkladom. Výskumy ukazujú, že tieto metódy často nemajú preventívny účinok, ale môžu mať opačný efekt

6. Spolupráca so školou

Každá škola by mala mať vypracovaný plán prevencie, ktorý zahŕňa aj tému radikalizácie a násilného extrémizmu. Tento plán by mal obsahovať rôzne kroky na zabezpečenie pozitívneho rozvoja detí a mladých ľudí.

- **Nešpecifická prevencia v nižších ročníkoch:** V nižších ročníkoch sa téma radikalizácie nepreberá priamo, ale skôr sa posilňujú základné zručnosti, ako je rešpekt voči druhým, schopnosť slušne diskutovať a riešiť konflikty bez použitia násilia. **Rozvoj kritického myslenia a mediálnej gramotnosti:** Tieto zručnosti pomáhajú mladým ľuďom rozpoznať škodlivý obsah a rozhodovať sa na základe správnych informácií. **Posilňovanie sebavedomia nezávislého na prijatí skupinou:** Dôležité je podporovať deti v budovaní ich hodnoty, ktorá nezávisí od toho, či sú akceptované skupinou, ale od ich vlastných schopností a sebadôvery.

V školách by mali byť aj praktické kroky na zlepšenie psychického zdravia detí a mladých ľudí.

- **Prístup k podporným službám:** Školy by mali mať odborníkov, ako sú školskí psychológovia a sociálni pedagógovia, ktorí sú k dispozícii pre žiakov, ktorí potrebujú pomoc.
- **Zabezpečenie bezpečného prostredia:** Škola by mala byť miestom, kde sa deti cítia bezpečne, môžu sa vyjadriť a pracovať na rozvoji vzťahov s kamarátmi a dospelými.
- **Postupy pri práci s radikalizovanými žiakmi:** Je dôležité mať jasne stanovený postup, ako pracovať s mladými ľuďmi, ktorí vykazujú známky radikalizácie alebo násilne extrémistického správania.

Tento prístup zabezpečuje, že školy nebudú len miestom na vzdelávanie, ale aj miestom, kde sa mladí ľudia cítia podporovaní a pripravení čeliť výzvam moderného sveta.

V spolupráci s: Mgr. Estera Köverová, PhD., Mládež ulice

